
DRAGANA ANTONIJEVIĆ-PAJIĆ

NARODNA UMETNOST NA NAŠEM TLU

ĐURĐICA PETROVIĆ I MIRJANA PROŠIĆ-DVORNIĆ: *NARODNA UMETNOST*, ZAJEDNIČKO IZDANJE: IZDAVAČKI ZAVOD „JUGOSLAVIJA“ BEOGRAD, „SPEKTAR“ ZAGREB I „PRVA KNJIŽEVNA KOMUNA“ MOSTAR, 1983.

U seriji „Umetnost na tlu Jugoslavije“ objavljena je knjiga *Narodna umetnost* čiji su autori etnolozi dr Đurđica Petrović i mr Mirjana Prošić-Dvornić. Ovo je prva obimnija studija na srpskohrvatskom jeziku koja, zasnovana na savremenim naučnim saznanjima, pruža uvid u sve bogatstvo i raznovrsnost narodnog stvaralaštva na tlu današnje Jugoslavije.

Sadržajno, studija je podeljena na dve celine. Nakon uvodnih, teorijskih razmatranja o pojmu i odlikama narodne umetnosti, sledi izlaganje o upotrebnim i ukrasnim predmetima, a potom deo u kome se razmatra likovno oblikovanje predmeta sa izraženom simboličkom i obrednom funkcijom. Značajno je da su autori tematiku izložili na konceptijski nov način, sagledavajući narodnu umetnost sa prostornog i vremenskog aspekta nešto drugačije no što je to kod nas bio slučaj u dosadašnjim studijama i člancima posvećenim istom problemu. Naime, nije prihvaćena klasična podela na kulturne regione, već su razvoj i odlike narodne umetnosti razmatrane na većim teritorijalnim celinama, koje su kroz istoriju bile izložene različitim kulturnim uticajima. Te teritorijalne celine su: 1) teritorija severno od Save i Dunava, 2) teritorija južno od Save i Dunava i 3) jadransko područje. Što se vremenske perspektive tiče, razvitak narodne umetnosti prati se po istorijskim periodima, u sklopu širih procesa društveno-ekonomskih odnosa. Tako se, na primer, prati razvoj narodne umetnosti kroz srednjovekovni period, sagledava se uticaj orijentalne i islamske umetnosti pre, za vreme i posle

turske vladavine, prate se obeležja stilskih epoha, od gotike do stilskog historicizma, kao i promene nastale pod uticajem razvoja industrije i manufakture počevši od kraja 18. veka pa do sredine 20. veka. Interesantno je ovde napomenuti da autori konstatuju da je turkizacija naše narodne umetnosti bila mnogo manja no što se to obično misli i da je njome uglavnom bilo zahvaćeno gradsko stanovništvo, dok se na selu islamski uticaj jedva osećao.

Pod narodnom umetnošću podrazumeva se likovno oblikovanje upotrebni, ukrasnih i kulturnih predmeta nastalih u selu i za selo. Autori ističu dve definicije narodne umetnosti čije se razlike označavaju upotrebom dva pojma: „umetnost sela” i „umetnost za selo”. Prvi pojam podrazumeva seosko stanovništvo kao glavne i jedine proizvođače ujedno i potrošače svojih tvorevina, dok drugi pojam, osim navedenog, uključuje i proizvode namenjene selu, ali izrađene van seoske zajednice, koja je njihov konzument. Opređujući se za shvatanje po kome su oba navedena pojma sadržana u pojmu „narodna umetnost” autori su na taj način pristupili široj i sveobuhvatnijoj analizi narodnog materijalnog stvaralaštva.

U daljem određivanju pojma „narodna umetnost” autori su detaljnije razmotrili odnose narodne umetnosti prema individualnoj, visokoj, primenjenoj i provincijalnoj umetnosti. Mada je u procesu stvaranja delo pojedinca, narodna umetnost je u suštini kolektivna, jer je stvaralac morao i želeo da se ponaša prema kolektivnim merilima i da poštuje usvojene estetske ideale zajednice. Usled toga narodna umetnost je, kako autori kažu, „delo pojedinca ali svojina mnogih”. S druge strane, u stilskoj umetnosti i umetnosti grada i viših društvenih slojeva, narodna umetnost je uvek tražila uzore, ali ih nije nekritički prihvatila. To preuzimanje ogleđa se u prihvatanju jednog ili skupa motiva prilagođenih estetskim kanonima seoske zajednice, dakle, u rustificiranom obliku. Posebnu pažnju autori su posvetili pitanjima konzervativizma i inovacija. Činjenica da se narodna umetnost javlja u pretežno istim, ustaljenim formama, pri čemu se specifičnosti ogleđaju u interpretaciji detalja ili celine, omogućava da se odredi njena pripadnost određenoj regiji, etničkoj zajednici i vremenu. U tom smislu ustanovljeno je da su najstariji motivi koji čine jezgro narodne umetnosti na tlu Jugoslavije, dakle njenu „baštinu”, dvojakog porekla: kao staroslovensko kulturno dobro i ono zatečeno na Balkanu kao svojina predslovenskog stanovništva. Inovacijski elementi, pak, podložni su transformaciji i njihovo usvajanje zavisi od istorijskih i društveno-ekonomskih odnosa različitih epoha.

Treba reći da autori smatraju da nije zapravo moguće govoriti o jedinstvenoj narodnoj umetnosti na tlu Jugoslavije, jer se ona sastoji od

više „nacionalnih“ umetnosti. Zajednička nit, koja ih povezuje, odražava se u primeni najjednostavnijih geometrijskih motiva, dok se stilske razlike prepoznaju na osnovu kombinovanja motiva u jednu celinu. Pored geometrijskih susreću se i realistički ili neznatno preinačeni cvetni, zoomorfni i antropomorfni likovi. Ornamentika je inače glavni likovni jezik narodne umetnosti, mada je zastupljeno i figurativno, trodimenzionalno predstavljanje likova čoveka i životinja, naročito kad su u pitanju kulturni predmeti.

Proučavanje materijalnih tvorevina narodne umetnosti zasniva se na predmetima koji su kod nas sakupljani počev od poslednjih decenija 19. veka. Mnogo toga, na žalost, nije sačuvano jer su pučka umetnička ostvarenja izrađena dobrim delom od materijala podložnih propadanju. Ipak, zahvaljujući predmetima koji se čuvaju u muzejskim zbirkama u Jugoslaviji i susednim zemljama, kao i na osnovu arhivskih i likovnih izvora, izveštaja putopisaca i objavljene etnografske građe, bilo je moguće ustanoviti glavne razvojne pravce i stilske karakteristike narodne umetnosti na tlu Jugoslavije.

Na kraju želimo da istaknemo da je knjiga izuzetno tehnički rešena i opremljena. Tekstualni deo nadopunjavaju crteži i 112 kvalitetno urađenih ilustracija u boji.

